

MÉS SOBRE EL DIPLOMA DE CARLOMAN AL BISBE TEOTARI

PER

JOSEP CALZADA I OLIVERAS, Pvre.

INTRODUCCIÓ

Manuel Rovira i Solà («Annals de l'Institut d'Estudis Gironins», 1974-75) publicà un article titulat *Un diploma desconegut de Carloman per a Teotari, bisbe de Girona (881)*. En realitat, aquest autor donà a conèixer una còpia que trobà a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, en la qual, al bell començament, hi ha una nota de la qual es desprèn que la còpia és treta d'un trasllat fet pel notari gironí Pere Rosselló el 16 de juliol de 1686 a base del pergami original que el Capítol Catedral tenia «recóndit» en el seu arxiu. Manuel Rovira donà aleshores com a perduts l'original i el trasllat de Pere Rosselló.

Jo, per la meva part, vaig donar a conèixer («Estudis sobre temes quixolencs», vol. II, 1980) el trasllat de Pere Rosselló que vaig trobar en els protocols d'aquest notari custodiats a l'Arxiu Històric de Girona (Protocols Notari Rosselló, Notaria 8, núm. 566). Malgrat que l'objecte essencial del meu treball era publicar el text del trasllat notarial i donar-ne la versió en català, vaig aprofitar l'avinentsa per a treure unes conclusions, al meu entendre lògiques, en relació amb la història de la catedral de Girona, de la Vall d'Aro i de Sant Feliu de Guíxols.

Però el que ara m'interessa observar és que aleshores jo donava per perdut el diploma original en pergamí que el 1686 era a l'arxiu capitular de Girona. Efectivament, jo deia: «Així, doncs, malgrat que ens alegraria moltíssim que algun dels arxivers actuals de la nostra Catedral tingués la sort de trobar aquest document original —cosa que em sembla improbable—, avui hem de donar-lo per perdut».

Doncs bé, avui podem oferir als lectors la grata notícia de la recent troballa d'aquest document original. L'hem tingut a les nostres mans i en publiquem la fotografia amb els comentaris que hem estimat pertinents.

Comencem per referir-nos a les circumstàncies de la troballa. Quan vaig anar a fer la recerca a l'arxiu catedralici de Girona, fa dos o tres anys, ja sabia que hi havia un diploma original de Carloman atorgat al bisbe Teotari i tenia l'esperança que fos el que contenia la donació de Vall d'Aro. Fou fàcil trobar el pergamí, molt bonic per cert, escrit en lletra curial, però no era el que jo buscava, sinó un diploma atorgat per Carloman a Teotari quatre dies abans i en el qual el rei carolingi posava sota la seva protecció l'Església de Girona i li confirmava tots els seus béns.

Però, mentre jo investigava a l'arxiu, no sabia que, per iniciativa del Dr. Jaume Marquès, les monges caputxines de Girona es dedicaven a desempolsar i planxar una quinzena de milers de pergamins que havien estat arreconats a l'arxiu capitular des de feia un parell de centúries sense que gairebé ningú no els toqués. I heus aquí que el jove i docte canonge arxiver de la Catedral, Dr. Gabriel Roura i Guibas, ha començat amb deler l'estudi d'aquest arsenal de documentació, amb la fortuna d'haver trobat ja, només de començar, alguns pergamins de màxim interès per a la història de la Catedral i del bisbat de Girona. I allò que jo qualificava d'improbable ha resultat un fet feliç, ja que entre aquests pergamins identificats hi ha el que conté la donació de la Vall d'Aro feta pel rei Carloman al bisbe Teotari de Girona.

Així, doncs, avui existeixen: el pergamí original que es trobava a l'arxiu capitular de Girona, datat el 2 de setembre del 881; el trasllat que en féu el notari Pere Rosselló el 16 de juliol del 1686, que es troba a l'Arxiu Històric de Girona; i la còpia feta en el mateix segle XVII, que es troba a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Jo prou havia cercat a l'arxiu de la catedral, però llavors aquest pergamí no hi era. Era a planxar! Avui, però tot aquest nombre ingent de pergamins han tornat a l'arxiu catedralici, on es troben ben custodiats en grosses carpetes o calaixos, sense plecs ni arruges, és a dir, en estat òptim per a fer-ne el seu estudi que segurament reportarà moltes sorpreses.

EL DOCUMENT

Actualment, aquest document pot trobar-se a l'arxiu de la Catedral de Girona, secció de pergamins, calaix de privilegis reials, i té el número 453, com es pot veure en la fotografia que publiquem.

Sobre les Dades Codicològiques, hem de dir que es tracta d'una escriptura en llatí, sobre un pergami de 40 cms. d'altura per 47 d'amplària, amb 17 ratlles i a línia tirada. La lletra inicial és simplement una I allargada. El document està escrit en lletra carolíngia normal, amb tinta de color ocre.

Passant ara a les Dades Diplomàtiques, en el document hi ha un *Protocol* que consisteix en una Invocació: «In nomine dni.di.aeterni et Salvatoris nostri ihu.Xpi», és a dir, «En el nom del Senyor Déu etern i Salvador nostre Jesucrist». A continuació hi ha la *Subscripció* o *Intitula-*

Diploma de Carloman al bisbe Teotari de Girona. Pergami original que conté la concessió de tota la Vall d'Aro, atorgada l'any 881, i en el qual apareixen les formes toponímiques *Vallem Arez* (Vall d'Aro), *Tursam* (Tossa), *Locustarii* (Llagostera), *Rominianum* (Romanyà) i *Colonica* (Calonge).

ció: «Karlomannus gradirex», és a dir, «Carloman per la gràcia de Déu rei». No hi ha *Adreça* ni *Salutació*.

La part central del document o *Text* comença amb un *Preàmbul*: «Mos et consuetudo . . . adstrigerent», és a dir, «Sempre existí l'ús i costum dels Reis predecessors nostres de dignificar i exaltar els seus homes fidels amb grans honors, tant per manifestar en ells la seva benignitat com per compel·lir que els seus ànims permaneixin en la seva fidelitat». Segueix la *Motivació*: «quodcirca noverit . . . mansuetudinis nostrae», és, a dir, «Per tant sàpiga la diligència de tots els fidels de la Santa Església de Déu i nostres, tant presents com futurs que, acudint als genolls de la nostra mansuetud». A continuació ve la *Narratio* o exposició de fets. En resum, Teotari, bisbe de Girona, demana la propietat de tota la Vall d'Aro; el rei li atorga aquesta propietat; per evitar dubtes senyala les afrontacions.

El Text acaba amb una *Cloenda* o *Dispositio*: «Ut autem . . . signari jussimus», és a dir, «Per a que aquesta donació de la nostra autoritat sigui tinguda fermament en nom de Déu i pugui perdurar inviolablement per temps sempitern, l'hem firmada dejús amb mà pròpia i a més l'hem manada segellar amb la impressió del nostre anell».

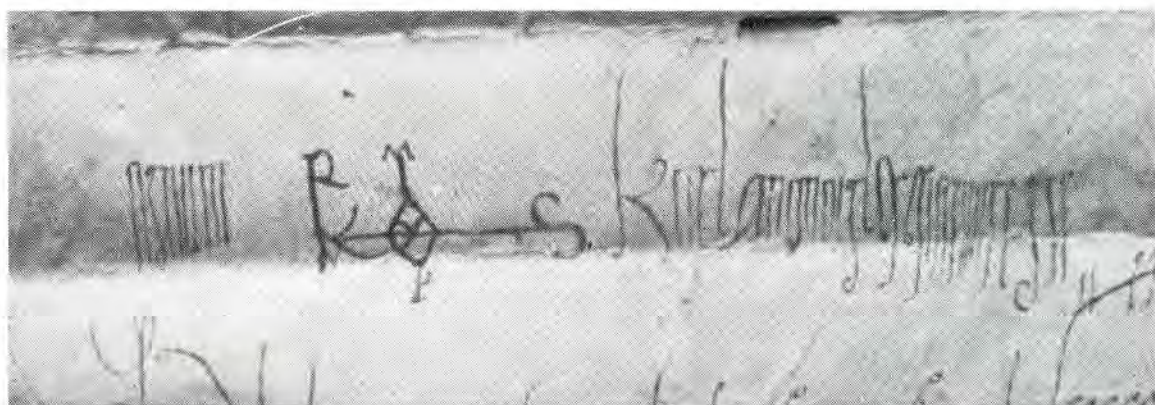
L'última part del document o *Escatocol* conté una *Datació*: «Datum quarto . . . Amen», és a dir, «Donat el quart de les nones de setembre de l'any tercer del regnat de Carloman gloriosíssim rei, en la indicció dècima quarta. Fet a Beziers, vila de Provença. En el nom de Déu felïçment. Amen». Abans hi ha les *Signatures*. Són només dues: «Signum Regis Karlomanni gloriosissimi Regis», és a dir, «Signe de Carloman gloriosíssim rei», i «Norbertus notarius ad vicem Vulfardi recognovit et subscripsit», és a dir, «Norbert, notari en substitució de Vulfard, reconegué i firmà». No hi ha cap signatura de testimonis, ni d'escrivà o simple escriptent. No és segur si la firma del rei és autògrafa, si bé és certament amb caràcter de lletra curial, diferent per tant de tota la part del document. Però pot ésser una imitació.

Cal afegir que actualment la part superior esquerra del pergamí està afectada per una grossa taca negra, segurament produïda per la humitat, que dificulta la lectura d'una part del text. Sortosament tenim el trasllat del notari Pere Rosselló, amb l'ajuda del qual es pot arribar a llegir aquesta part del text afectada, però seria millor disposar de l'ajut d'uns raigs infrarojos que permetrien llegir-ho bé. Cal tenir en compte que, com ja hem dit en alguna ocasió, els trasllats i transcripcions de documents antics originals, malgrat la importància que tenen, sempre ens deixen amb el dubte de si són totalment fidels a l'original, o si, contràriament, contenen inexactituds o errors.

Curiosament, a aquest respecte, la troballa d'aquest pergami de la donació de la Vall d'Aro ens dóna ocasió de descobrir els errors que varen traspuar-se en el trasllat de Pere Rosselló, del segle XVII. Afortunadament podem constatar que, més que d'errors, es tracta de falles ortogràfiques, per bé que en cap cas no arriben a constituir una alteració essencial de concepte o de significat. Això es pot comprovar posant a continuació les diferències ortogràfiques que hem trobat entre l'original, que citarem amb les sigles PO (pergamí original) i l'esmentat trasllat, pel qual hem escollit les sigles PR (Pere Rosselló). El resultat és aquest:

	<i>Es diu en PO</i>	<i>Es diu en PR</i>
Línia 1. ^a	gradirex	grandi Rex
Línia 2. ^a	sublimes	Suplimes
Línia 4. ^a	industris	Industriam
Línia 4. ^a	mansuetudinis nostrae	mansuetudinis
Línia 5. ^a	(frecuen) tia	frequentius
Línia 5. ^a	primatum que	primatum q.
Línia 7. ^a	que	—
Línia 9. ^a	xpr. texata	xpr.-xata
Línia 10. ^a	aquarumque	aquarumq.
Línia 11. ^a	nstre	nostra
Línia 14. ^a	glorisissimi	Illustrissimi
Línia 15. ^a	Norbertus	Lorbertus
Línia 17. ^a	feliciter	Selviter

Hem de fer constar que, a excepció de la línia 14, en la versió al català que vàrem donar del document (l.c.) ja havíem corregit aquests petits errors del trasllat notarial, perquè era fàcil de veure que eren inexactituds petites.

Signatura del rei carolingi. Diu: *Signum Regis Karlomanni gloriosissimi Regis.*

Finalment volem encara fer una altra observació important sobre aquest document original. Cal no perdre de vista que si bé aquest precepte s'atorgà el 2 de setembre del 881, quatre dies abans (29 d'agost del mateix any) Carloman havia atorgat al mateix Teotari un altre precepte de confirmació de les possessions de l'Església de Girona. Però així com aquest primer era un document oficial, escrit totalment en lletra curial, el segon document, aquest de la donació de la Vall d'Aro, és ja un mer document sense solemnitat, escrit en lletra carolíngia normal. Diríem, doncs, que aquest segon document és com un apèndix de la concessió del diploma anterior, i que el Notari rebé l'ordre de redactar-lo per fer constar en escriptura pública ço que el rei ja havia concedit de paraula a Teotari quatre dies abans, ja que no és versemblant que Teotari acudís dues vegades al rei en l'espai de quatre dies només.